

KVALITATÍVNY PRIESKUM POSTOJOV A NÁZOROVÝCH SCHÉM SLOVENSKEJ VEREJNOSTI K OTÁZKAM ZMIEN KLÍMY A KLIMATICKÝCH, RESP. „ZELENÝCH“ POLITÍK A ICH DOPADOV NA ĽUDÍ

ZADÁVATEĽ

Friedrich Ebert Stiftung, zastúpenie v Slovenskej republike

a

Slovenská klimatická iniciatíva

REALIZÁTOR

ACTLY s r. o., Bratislava

Jún 2022

DIZAJN PRIESKUMU

Zber dát bol realizovaný kvalitatívnou technikou fokusových skupín diskusií. Išlo o 8 online profesionálne moderovaných skupinových diskusií s počtom 7 až 9 respondentov.

Trvanie meritórnej diskusie bolo od 94 do 124 minút, celkové trvanie fokusových skupín bolo od 114 po 140 minút.

Scenár fokusových skupín pripravil tím odborníkov v zložení:

PhDr. Jan Krajhanzl, Ph.D., Mgr. Tomáš Chabada, Ph.D., Mgr. Renata Svobodová

Fokusové skupiny moderovala PhDr. Tatiana Rosová.

VÝSLEDKY PRIESKUMU

A. Zmena klímy

I. Zmena klímy - asociácie

Pojem „zmena klímy“ nie je už pre bežného človeka ani odborný výraz, ani mediálny buzzword. Ľudia si ho osvojili na pomenovanie javu, ktorý poznajú z osobnej skúsenosti. Bez ohľadu na vek sa ich spomienky z minulosti spájajú s inými prejavmi podnebia, než aké registrujú v súčasnosti.

Preto aj prvé asociácie najčastejšie pomenúvajú práve túto skúsenosť. Tá vypovedá najmä o charaktere ročných období, výkyvoch počasia a nebývalých prírodných úkazoch:

- *Nie je prechod medzi zimou a letom*
- *Iba dve ročné obdobia*
- *Je iba jar a jeseň*
- *Bojím sa, že už nebude lyžovačka*
- *Je to očividné, máme obdobie sucha alebo obdobie dažďov, za mojich mladých čias to tak nebolo*
- *Bláznivé počasia*
- *Veľké výkyvy počasia*
- *Časté zmeny počasia*
- *Extrémne javy*
- *Prírodné živly aké tu neboli - tornáda*

Na druhom mieste sa v mysli vynárajú ďalšie súvisiace pojmy:

- *Globálne otepľovanie, otepľovanie*
- *Znečistenie*
- *Emisie*

Ďalšia skupina asociácií sa viaže na vzdialenejšie končiny planéty, veľmi často na:

- *Topenie ľadovcov*
- *Roztápanie ľadovcov*
- *V oceáne už pomaly nebudú ryby*
- *Ohrozenie života niektorých ľudí, keď stúpnu moria – ale neviem, kedy a či sa to naozaj môže stať*

Vynorili sa aj moralizujúce či alarmujúce asociácie:

- *Za 5 minút 12*
- *Daň za blahobyt*
- *Vracia sa nám, ako sa správame k prírode*

Menej časté boli súvislosti, ktoré vypovedajú či už o príčinách, alebo o možných riešeniach:

- *Tankery*
- *Recyklácia*

II. Názory na zmenu a ochranu klímy

Názor, že to so zmenou klímy nemusí byť také urgentné, ako sa dnes deklaruje, sme zaznamenali explicitne len raz: „*Neverím, že je to také zlé, ako sa hovorí, je to podľa mňa pritiahnuté za vlasy.*“

V inom prípade sa skeptický sklon dal vytušiť z toho že respondentka subjektívne nepociťuje žiadne konkrétne prejavy zmeny klímy. V oboch prípadoch išlo o ženy z vyšších vekových kategórií.

Istú mieru skepticizmu nepriamo naznačili aj traja mladší respondenti (2x žena, 1x muž), keď zdôraznili v neskoršom priebehu diskusie váhu prirodzených procesov, nezávislých na ľudskom faktore:

- *Tak pol na pol – otepľovanie samozrejme je, ale nielen preto, že sa ľudia chovajú ako sa chovajú.*
- *Áno, je to tu, ľudia to iba urýchlili, ale bolo by to tu, aj keby sa ľudský faktor nevyskytoval – ale treba to spomaliť.*

V názore na to, že zmena klímy je problém a treba mu venovať pozornosť, však rozdiel medzi týmito respondentami a „mainstreamom“ nebol. Ak, tak šlo o otázku vážnosti, ktorú mu prikladajú a mieru subjektívneho nasadenia pri jeho riešení.

Výzva na formulovanie vlastného názoru na zmenu a ochranu klímy viedla:

- **k ďalšiemu popisu prejavov**
  - *My lyžiari vieme o čom to je*
  - *Na Islande predávajú pohľadnice pred 10 rokov, kde sú ľadovce, ktoré už dnes nie sú*
  - *Pre pani Máriu sa to môže z obývačky zdať, že sa nič nedeje, ale tím čo precestovali svet to vidia v priamom prenose*
  - *Žlté dažde – so saharským pieskom*
- **hľadaniu príčin a vinníkov**
  - *Dneska sa len vyrába a vyrába, aby bola zamestnanosť, ale znečisťuje sa tým životné prostredie.*
  - *My sa môžeme snažiť, ale taká Čína alebo India sa nesnažia*
  - *10% ľudstva sú zodpovední za 50% toho čo sa deje – tí bohatí, čo majú veľkú spotrebu*
Z tónu, ktorým autorka prezentovala tento výrok sa dá usudzovať, že tých 10% si predstavuje skôr ako „horných desaťtisíc“ a nie stovky miliónov obyvateľov vyspelých krajín, na životnú úroveň ktorých ašpiruje.
  - *Jednotlivec sa môže snažiť, ale veľké firmy potom vypustia hocičo, zaplatia pokutu a o rok zasa*
- **kritike pasivity zodpovedných**
  - *Aby sa prestalo len hovoriť, aby sa už niečo robilo*
  - *Hlavne aby sa to robilo aspoň*
  - *Veľa rečí a „skutek utek“*
  - *V škole sme o tom veľa hovorili, ale nič sa nerobilo*

- **sebaspytovaniu a výzvam do „vlastných radov“:**
  - *Vracia sa nám, že ľudia chcú mať stále všetkého viac*
  - *Sami si ... viete čo do svojho hniezda.*
  - *Každý by mal k tomu pristupovať zodpovedne*
  - *Každý by mal v prvom rade začať od seba – možno to nič neznamená, ale spolu je to účinné*
  - *Ľudia musia pochopiť, že sa ich to bytostne dotýka – aj tu u nás, veď sme občania Zeme*
  - *Príroda si robí čo chce, spôsobil to človek, ktorý tomu napomáha*
- **spontánnemu navrhovaniu riešení**
  - *Okamžite zastaviť výrub pralesov a zalesňovať*
  - *Mali by sa vyrábať trvácnejšie, kvalitnejšie výrobky*
  - *Preferovať to v školstve – už od prvého stupňa to učiť*
  - *Viac zelené strechy v stavebníctve*
  - *Menej lietadiel*

NÁZORY NA ZMENU A OCHRANU KLÍMY

Bolo citeľné, že v bežnom živote väčšina ľudí na tému zmeny klímy nediskutuje - aspoň nie nad rámec popisu prejavov. V téme sa spočiatku necítili komfortne.

CELKOVÝ POSTOJ

- už sa „nenosí“ spochybňovanie prejavov klimatickej zmeny
- ani tí ktorí relativizujú podiel človeka na zmene klímy, nespochybňujú potrebu opatrení na jej spomalenie

PRÍČINY

Veľké firmy

- Respondenti majú pocit, že kontrola a vymáhanie dodržiavania pravidiel od firiem nie je dostatočné
- Vinia korporácia aj za zastavovanie ornej pôdy – jednoznačne to spájajú s vysušovaním územia

Rýchlo sa rozvíjajúce krajiny Ázie, najmä Čína

- sprevádzané zdôraznením bezvýznamnosti snahy EÚ proti bezbrehému znečisťovaniu v mnohonásobne väčšom a ľudnatejšom regióne

Nadmerný konzum

- u časti buď do anonymných radov ľudstva, alebo do jeho najbohatšej časti, do ktorej respondenti sami seba nerátajú (*starsí*)
- do vlastných radov, kde vedú aj k reálnym zmenám správania (*mladé ženy*)

Pasivita zodpovedných – slabý leadership

- málo iniciatívy a aktivity na úrovni štátu - od legislatívy cez výkon verejnej správy po školy

SPONTÁNNE NAVRHOVANÉ RIEŠENIA

- zeleň: zastavenie úbytku, výsadba, opatrenia v stavebníctve
- trvácnejšie výrobky
- vzdelávanie

Pokiaľ ide o to, že zmena klímy je realitou a ochrana je potrebná, panuje konsenzus. Je to dobrý základ pre edukáciu a mobilizáciu v otázkach opatrení na spomalenie zmeny. Na druhej strane, obsah verejnej diskusie sa formuje na sociálnych sieťach a absencia konfliktu v súčasnosti limituje šance, aby téma zmeny klímy prenikla do jej popredia. V ďalších častiach sa preto zameriavame aj na tento aspekt.

III. MÁME SA SNAŽIŤ ZMIERNIŤ ALEBO ZASTAVIŤ ZMENU KLÍMY? PREČO?

Odpoveď všetkých respondentov na otázku **ČI** sa máme snažiť o zmiernenie či zastavenie zmeny klímy bola jednoznačne súhlasná. Ale otázka veľmi často evokovala úvahy:

- **o zmysle a efektívnosti takýchto snáh, či už v jednej krajine alebo na jednom relatívne malom kontinente:**
  - *My v Európe sa na niečo hráme, ale v Indii a Číne na to kašľú.*
  - *Nejde to tak, že jeden 5 miliónový štát bude zbierať plastové fľaše a zvyšných 7 a pol miliardy bude všetko hádzať do mora.*
  - *Ale niekde robia viacej, niekde menej*
- **o pokrytectve, keď sa prenáša problém na inú pologuľu – ale stále tej istej zemegule. Napríklad, keď sa k nám loďami s obrovskou spotrebou a emisiami dovážajú komponenty zo škodlivých výrobní alebo suroviny ťažené problematickým spôsobom:**
  - *Nie tak, že u nás zakážem ťažbu, ale budeme to dovážať niekde z Nigérie trajektami, ktoré potrebujú množstvo paliva a uhlíkovú stopu budeme ešte zhoršovať*
  - *Nie pokrytecké neefektívne riešenia*
- **o realite v horizonte času – aj v konfrontácii s plánmi EÚ**
  - *Nejde to tak, ako si Brusel predstavuje, že zo dňa na deň zastavíme výroby – tá ekonomika je rozbehnutý vlak.*
  - *Ale nie je to také rýchle, ako by si v europarlamente predstavovali*
  - *Úplne zastaviť sa to už nedá*

Otázka **PREČO?** priniesla veľa silných, úprimne a nepateticky vyslovovaných obrazov.

Prioritnou odpoveďou je záujem budúcich generácií, či budúcej, ba aj budúcnosti tej súčasnej generácie.

- *Aby bola budúcnosť*
- *Aby naše deti mali krásny život, čerstvý vzduch*
- *Prežitie ľudského druhu*
- *Nielen budúce generácie, ale aj naša generácia*
- *Pre budúce generácie, aby sa dalo vôbec niekde žiť.*
- *Aby aj budúce generácie mohli žiť a dýchať.*
- *Aby mohli moje budúce deti žiť na tejto planéte*
- *Aby sme sa tu neugrilovali zaživa*
- *Aby sme nemuseli riešiť iné planéty*

Konkrétnejšia dramatická vízia sa pri tejto otázke vyjavila len v jednom prípade:

- *Určite áno, veľký zmysel. Bude hladomor. Afrika sa mení na púšť, aj na Slovensku už studne vyschli.*

Ďalší dobrý dôvod poskytujú už reálne skúsenosti s niektorými katastrofickými dôsledkami zmien:

- *Kvôli prírodným katastrofám – straty životov a majetkov*
- *Katastrofy, záplavy, zosuvy - tornáda*

Pomerne často, a to aj na základe skúseností figuruje medzi silnými argumentmi za úsilie spomaliť klimatickú zmenu ľudské zdravie.

- *Ohrozenie zdravia ľudí*
- *Zdravie – alergie, nikdy ich nebolo toľko*
- *Vo vzduchu je veľa mikro-častíc, ktoré vdychujeme*

Mladší ľudia však majú na mysli pretrvanie planéty, a živočíšnych a rastlinných druhov - aj bez ohľadu na osud ľudstva:

- *Planétu máme len jednu*
- *Nemáme právo zničiť planétu zvieratám a rastlinám*
- *Keď sa pozriete do oceánu, za chvíľu tu nebudeme mať jednu živú rybu*

NÁZORY NA SNAHU ZMIERNIŤ ALEBO ZASTAVIŤ ZMENU KLÍMY

CELKOVÝ POSTOJ

O potrebe aktivít na zmiernenie a zastavenie zmeny klímy nezaznela pochybnosť.

Rezonovali však pochybnosti o efektívnosti opatrení. Dôvodom pochybností je:

- opatrenia prijíma a realizuje len malá časť planéty (a priori sa má za to, že je to len Európa)
- pokrytectvo: aj Európa benefituje z materiálov a tovarov vyrábaných nešetrne k planéte v treťom svete; elektrina do elektromobilov sa vyrába aj v dymiacich elektrárňach...
- nereálnosť časových horizontov, stanovených EÚ

DÔVODY PRE AKTIVITU

- Život budúcich generácií
- Materiálne škody a ľudské obete pri katastrofách
- Prežitie prírody na planéte – odhliadnuc od človeka

Diskusia o dôvodoch opatrení na spomalenie zmeny klímy viedla k predstavám, čo sa môže stať pri jej akcelerácii. To vyvolalo spontánnu diskusiu s emotívnym zainteresovaním.

Úvahy o tom, kam môže zmena viesť, posilňujú presvedčenie o potrebe opatrení na jej zmiernenie. Najsilnejší apel je, aby sa zachovali zdroje pre život budúcich generácií.

IV. POCITY ZO ZMENY KLÍMY

Spektrum pocitov, ktoré vedeli respondenti pomenovať, nie je veľmi široké. Najčastejšie ide o rôznu intenzitu jednej emócie na škále od „zneistenia“ cez „obavy“ po „strach“. Pojem „obavy“ zaznieval pritom zo všetkých najčastejšie.

- *Zneistenie*
- *Obavy, ako budú žiť ďalšie generácie*
- *Obavy o prírodu a živočíchov*
- *Obavy ako to všetko bude*
- *Strach nie, ale rešpekt*
- *Strach – obava*
- *Strach*
- *Strach a zúfalstvo - ale odložené, lebo vieme, že to nebude za rok za dva.*
- *Ďalšie emócie sú na stupnici od ľútosti cez znechutenie po zúfalstvo.*
- *Ľútosť – že k tomu vôbec prišlo, že to tak dopadlo, že si to ľudia skôr neuvedomili*

Okrem obáv je najčastejšie pomenovanou emóciou bezmocnosť, a ruka v ruke s ňou sklamanie, beznádej a hnev. Tieto pocity sa niekedy spája s nedôverou v to, že sa hľadajú skutočné a efektívne riešenia,

- *Bezmocnosť – iba to okolo nás prebieha, a nič sa nedeje*
- *Bezmocnosť.*
- *Beznádej: že opatrenia sú neúčinné - nie sú až taká obeta.*
- *Sklamanie: že sa nič nerobí iba hovorí*
- *Hnev na nezodpovedných ľudí*
- *Znechutenie*
- *Zmiešaný pocit – či je to ten správne spôsob - spôsoby, ako sa snaží presadzovať zmeny EÚ nie sú veľmi ekologickejšie*
- *Zúfalstvo*

Nie všetky deklarované emócie boli negatívne. Pozitívne pocity generuje u niekoho samotná skutočnosť, že sa o téma začína vážne hovoriť.

- *Aj radosť: keď viem, že sa o to ľudia zaujímajú*
- *Celkom dobré pocity, že sa o tom vôbec rozpráva, ale aj obavy*

V. PREJAVY ZMENY KLÍMY V ŽIVOTOCH ĽUDÍ

O prejavoch zmeny klímy hovorili respondenti spontánne už pri predchádzajúcich témach. Predsa však si pri opakovanom podnete uvedomili množstvo ďalších osobných pozorovaní, ktoré o nej vypovedajú.

Bežné pozorovania či v meste alebo na vidieku sa spájajú s atypickými prejavmi ročných období a výkyvmi počasia:

- *Nie sú 4 ročné obdobia*
- *Vynechaná jar a jeseň*
- *Tropické letá, slabé zimy*
- *Už nevedia predpovedať počasie – ani na deň dva dopredu*
- *Menej prší, keď tak intenzívnejšie.*
- *Málo dažďov, keď sú, tak sú nárazové, privalové.*
- *Časté veľké ničiace krúpy*

Tí, ktorí majú k prírode blízko, ako záhradkári, či hubári a turisti, vidia najčastejšie dôsledky zmeny klímy v nebývalom suchu:

- *Záhradku denne polievame*
- *Pred 3 dňami som bol na bicykli, voda, ktorú sme si zvykli naberať do fľaše iba kvapkala*
- *Trávniky v mestách sú ako na savane*
- *Riedka tráva, samé semená*
- *Ako hubár potvrdzujem suchu v lese*
- *Pred 5 rokmi sme mali studňu plnú vody, dnes je voda hlboko - hlboko...*

Záhradkári sa stretávajú aj s inými prejavmi:

- *Pozorujem to na záhrade: mojej babke zamrzli marhule raz za 5 rokov, mne v 4 z piatich.*
- *V januári vyrástli slivky na strome, potom nebola úroda žiadna.*
- *Raz je sucho, všetko uschne, potom je toľko dažďa, že všetko popuká či pohnije.*

Niektorí vinia zmenu klímy aj za zdraženie:

- *Zvyšovanie cien ovocia a zeleniny kvôli nižšej úrode*

Ľudia s oslabeným zdravím a alergici pociťujú zmeny doslova „na vlastnej koži“:

- *Zdravotne mi škodia tie zmeny počasia*
- *Ako alergik to cítim*

POCITY ZO ZMENY KLÍMY

OHROZENIE

zneistenie → obavy → strach

FRUSTRÁCIA

beznádej → bezmocnosť → hnev

MIERNY OPTIMIZMUS

že sa o téme viac hovorí

PREJAVY ZMENY KLÍMY V ŽIVOTE

- výkyvy počasia
- atypické prejavy ročných období
- suchu v prírode: les, lúky, trávniky
- neúroda v záhrade : skoré teplo, mrazy, sucho privalové dažde)
- zdravotný stav, hlavne u starších a alergikov

Tieto javy si ľudia spontánne spájajú s fenoménom klimatickej zmeny, netreba ich už o tom presviedčať.

VI. AKO TO BUDE O 20 ROKOV

Ak v súčasnosti pozorujú ľudia stále väčšie sucho, najhoršie predstavy o stave planéty o 20 rokov sa spájajú práve s nedostatkom vody. Respondenti nepredpokladajú, že by sa dramatický nedostatok vody týkal aj Slovenska, ale obávajú sa migrácie más z tých krajín, kde to už môže byť o 20 rokov realitou.

- *Bude nedostatok obilia, kukurice – vojny budú vznikať o zdroje, vodu, studne...*
- *Na Slovensku to bude relatívne dobre, alebo tú vodu asi budeme mať, aspoň nejakú, ale čo budú robiť tí, ktorým sa domovina zmení na púšť – či nás tu nebudú atakovať*
- *Bude problém s poľnohospodárstvom, v suchu bude veľmi ťažké vypestovať aspoň niečo*
- *Keď sa miliardy ľudí z Indie a Číny pohnú k nám, tak bude problém – ale bude to náš problém*
- *Je to hlavne o vode*

Ďalšiu kategóriu tvoria predstavy, ktoré vychádzajú z prolongovania súčasných dejov:

- *Možno o 2 stupne bude teplejšie*
- *Veľké regionálne rozdiely v klíme – niekde priveľa dažďov, inde hneď vedľa sucha*
- *Častejšie zmeny počasia*
- *Väčší výskyt tornád*
- *Do 100 rokov budeme mať klímu ako v Španielsku*
- *Zdvihnutie hladiny oceánov, to je apokalyptické*

V iných úvahách sa ľudia zamysleli nad poľnohospodárstvom:

- *Budeme pestovať úplne iné plodiny*
- *Bojím sa, aby za tých 20 rokov vôbec boli úrodné polia, keď vidím, ako sa stavia*

Respondenti, ktorí vidia za klimatickou zmenou najmä rukopis prírody, sa neodvažujú k žiadnym predpovediam:

- *Nikto nevie, nikto nemá zázračnú guľu*
- *Záleží to aj od prírody, aj v minulosti boli doby ľadové aj teplejšie – ako prúdy El Niño a La Niña*
- *Nie je to len v našich rukách, aj slnko má stále silnejšie erupcie*

V menšine boli respondenti, ktorí sa na budúcnosť planéty o 20 rokov pozerajú s dávkou optimizmu. Ten pramení buď z presvedčenia, že zmeny nie sú také rýchle, alebo z viery vo vedu, či z viery v to, že sa úsilie o zastavenie zmeny klímy skutočne prejaví :

- *20 rokov je krátka doba, to by nemalo ešte tak zasiahnuť*
- *Myslím, že a tomu budeme vedieť prispôbiť*
- *Čítala som práve včera, že našli spôsob ako zmeniť morskú vodu na pitnú*
- *Myslím, že tie opatrenia zaberú, ľudia začali vysádzať veľa stromov, myslím, že sa to udrží*

Vízie niektorých mladých respondentov idú ešte ďalej:

- *Možno nebudú ani moria – voda sa vyparí*
-

AKO TO BUDE O 20 ROKOV

DYSTOPICKÉ VÍZIE

- Hrôzu naháňajúce predstavy planéty, kde sa milióny dajú do pohybu aby bojovali o vodu, mali pred očami najmä mladší diskutujúci
- Jednak preto, lebo riziko klimatickej zmeny vnímajú citlivejšie, ale aj preto, že sa im 20 rokov zdá omnoho vzdialenejšia budúcnosť než tým, ktorí už majú za sebou viac než dve dekády.

VEĽKÁ ZMENA PODNEBIA A VEGETÁCIE

- Subtrópy na Slovensku
- Celkom iné poľnohospodárske plodiny

VEDECKÝ POKROK PRINESIE ZVRAT

- Mierny optimizmus vyplýva u niektorých účastníkov z viery vo vedu.

PRÍRODA SA UMÚDRI

- Tí, ktorí pripisujú väčší podiel viny za zmeny klímy prírode, zasa dúfajú, že sa včas presadia prírodné fenomény, ktoré zvrátia „sebadeštrukciu“ planéty

20 ROKOV JE MÁLO NA DRAMATICKÚ ZMENU

- Ľudia vo vyššom veku vnímajú plynutie času rýchlejšie, preto niektorí nepredpokladajú, že by zmeny za 20 rokov mohli byť také dramatické.

Téma prognózy stavu planéty účastníkov zaujala. Z obsahu debaty sa dá usudzovať, že v horizonte 20 rokov je viac uveriteľná hrozba výrazného zhoršenia, než vízia úplnej katastrofy. Najviac uveriteľné a najviac mobilizačné je ohrozenie nedostatkom vody.

B. RIEŠENIA PRE KLÍMU

I. ČO PATRÍ DO OCHRANY KLÍMY

Prirodzene sa úvahy o tom, čo patrí do ochrany klímy odvíjali od opatrení, na ktoré si respondenti vedeli spomenúť. Tie sa v prvých asociáciách týkali často ochrany ovzdušia - najmä pred emisiami z veľkovýroby, ale aj zo živočíšnej výroby v poľnohospodárstve.

Ochrana klímy ako „zelená téma“ sa ľuďom veľmi často spája práve s ochranou a rozširovaním zelene. Vedia, že je dôležitá, hoci aj bez toho, že by vymenúvali jej funkcie v tomto procese.

Po vzduchu a pôde si ľudia v súvislosti s pojmom ochrana klímy o niečo menej často spomenuli aj na potrebu chrániť a zadržiavať vodu.

Ďalšou častou skupinou boli opatrenia v oblasti automobilovej aj leteckej dopravy. Popri zákazoch a reguláciách sa respondenti v prvom rade domáhajú kvalitnej a lacnej verejnej dopravy.

Iná frekventovaná kategória opatrení sa týkala konzumu, a to najmä z pohľadu odpadov. V rámci ochrany klímy hovorili ľudia o recyklovaní či triedení odpadu, ale aj o jeho zbytočnom generovaní prílišným konzumom, aj nevhodnými (najmä plastovými) obalmi.

Ochrana ovzdušia

- *Nevypúšťať do ovzdušia CO₂*
- *Aby sa plyny nevypúšťali do ovzdušia*
- *Uzavrieť chemické fabriky*
- *Nespaľovať hocičo v kotloch v domoch*
- *Emisie*
- *Zabránenie znečisteniu ovzdušia*
- *Zmena stravovania na vegetariánstvo*

Ochrana jestvujúcej pôdy a zelene, výsadba novej zelene

- *Viac zelene*
- *Zabránenie úbytku zelene a pôdy*
- *Národné parky a chránené územia by sme mali chrániť*
- *Zelené strechy*
- *Vysadiť viac stromov*
- *Vysádzanie lesov*
- *Za mňa veľa zbytočnej výstavby, radšej viac zelene*

Ochrana a zadržiavanie vody

- *Chrániť vodné zdroje*
- *Zachytávanie vody, ktorá spade*

Uhlíková stopa z dopravy

- *Verejná doprava, zdieľaná doprava*

- *Menej áut, viac verejnej dopravy, kolobežky*
- *Lacnejšia hromadná doprava – keď dnes idú autom dvaja, je to lacnejšie ako MHD - Ale verejná doprava fungovala, len ľudia začali byť pohodlní, začali chodiť autom, tak sa hromadná doprava rušila a je drahšia*
- *Doprava tovarov – zbytočné presúvanie po planéte tam a naspäť (Poliaci vyvezú tovar do Bangladéša, aby sa napokon predával v Česku...)*
- *Mala by sa obmedziť letecká doprava, ale to sa asi neudeje*
- *Luxusné lety do vesmíru – tie veľmi škodia*

Generovanie odpadu a nakladanie s ním

- *Triedenie odpadu*
- *Všetko recyklovať*
- *Nevyhadzovať odpad do morí*
- *Menej plastov, ktoré sa dlho rozkladajú*
- *Aby sa vyrábalo menej odpadkov*
- *Každá rodina môže začať – separovať a menej konzumovať oblečenie a podobné produkty*

Pochopiteľné princípy a pravidlá

Pod ochranou klímy neuvádzali všetci iba konkrétne opatrenia. Niektorí hovorili aj o princípoch. Patrí k nim motivácia občanov k zodpovednému správaniu – a to jednak osvetou a výchovou, jednak finančnými podpornými opatreniami, ale aj zmyslupnosťou opatrení, ktoré sa od ľudí vynucujú.

- *Zvýšiť motiváciu občanov, aby vedeli, prečo to treba robiť*
- *Podpora štátu pre obyčajných občanov – nielen finančné prostriedky, ale všetky možné podporné gestá. Väčší dôraz na obnoviteľné zdroje – to sa aj deje.*
- *Zmysluplné, nie tak, ako je to s tými slamkami, keď mám papierovú slamku, ale plastový vrchnák...*

ČO PATRÍ DO OCHRANY KLÍMY

Napriek tomu, že na začiatku diskusie zápasili respondenti s pocitom deficitu informácií o klimatickej zmene, dokázali vymenovať nielen prakticky všetko, čo je potrebné v rámci ochrany klímy chrániť, ale ku každej oblasti spontánne uvádzali celú škálu konkrétnych opatrení.

Poukazovali pritom na nedostatky štátu a verejnej správy, najmä pokiaľ ide o:

- účinnú kontrolu znečisťovateľov
- povoľovanie výstavby na úkor zelene a úrodnej pôdy – bez kompenzačných opatrení na zadržiavanie vody
- neefektívnu verejnú dopravu - z hľadiska spojení, frekvencie a ceny
- slabú reguláciu v oblasti obalov (neadekvátne množstvo materiálu, zloženie nevhodné na separovanie)
- prijímanie kontroverzných až absurdných opatrení, ktoré znižujú dôveru a motiváciu bežných ľudí

II. ČO BY MALO ROBIŤ/ NEROBIŤ SLOVENSKO V OBLASTI ZNIŽOVANIA EMISÍ SKLENÍKOVÝCH PLYNOV

V premietnutí opatrení na ochranu klímy na Slovenské podmienky ešte viac vyvstáva do popredia dôraz na naše prírodné zdroje: lesy, ornú pôdu a vodu.

- *Zastaviť nadmernú ťažbu lesov – boli prípady, keď sa vyrúbal les a dedina bola spláchnutá záplavou*
- *Nezmenšovať plochu lesov*
- *Zákaz vývozu dreva do zahraničia*
- *Ochrana pôdy*
- *Zmeny pravidiel v obrábaní pôdy – obrovské množstvo pôdy leží ladom*
- *Stavebné povolenia vydávajú tam, kde sa nikdy nestavalo: na pastvinách, pod lesom, tým sa odlesňuje ...*

Voči poslednej citovanej námietke stojí opačná požiadavka respondenta z inej skupiny, ktorý *zasa podľa vzoru Rakúska či Švajčiarska podporuje výstavbu malých hospodárstiev v svahoch, ktoré sú dnes monokultúrne obrábané veľkopodnikmi: Umožniť ľuďom samozásobovanie – vlastníenie pozemkov, ktoré sú dnes vo vlastníctve veľkých firiem*

Pre ochranu pôdy a vody uviedli niekoľkí respondenti z vidieka aj tému kanalizácie:

- *V mnohých obciach ešte chýba kanalizácia, ľudia vypúšťajú žumpy len tak.*

Ďalšie, rovnako časté očakávania sa týkajú ochrany ovzdušia – a to rôznymi spôsobmi obmedzenia používania spaľovacích motorov.

- *Podpora verejnej dopravy – aby ľudia necestovali po jednom v aute*
- *Podpora ekologickej dopravy*
- *Mestská doprava by mala celá prejsť na elektromobily*
- *Menej spaľovacích motorov, elektromobilita**
- *Menej áut na benzín, na naftu, viac elektromobilov**

*tento názor vyvolával v niektorých skupinách intenzívnu polemiku

Ak má ísť o významnejší príspevok Slovenska pre globálne zmiernenie klimatickej zmeny, majú niektorí pocit, že to chce „veľké“ opatrenia zamerané na skutočne najväčšie zdroje znečistenia. Tie vidia v najväčších priemyselných podnikoch:

- *Slovensko je tak malá krajina, že klímu na Zemi nezmeníme, ale aj my vieme zmierniť vypúšťanie z veľkých fabrík do vzduchu a do vody – ťažký priemysel a chemický priemysel.*
- *Sankcionovanie skutočných znečisťovateľov*

Okrem známych vyššie zosumarizovaných návrhov zaznelo aj odporúčanie s trvalým účinkom:

- *Začať už u detí s výchovou*

III. ČO SA NA SLOVENSKU ROBÍ V OBLASTI ZNIŽOVANIA EMISIÍ SKLENÍKOVÝCH PLYNOV

Aj keď v úvodných častiach diskusie rezonovala niekedy kritika ne-akčnosti a absencie efektívnych opatrení, pri vytvorení väčšieho priestoru na vyhodnotenie pospomínali účastníci diskusií viacero reálnych krokov, ktoré v záujme klímy registrujú na Slovensku či už na celoštátnej úrovni, alebo lokálne. Nie všetky z týchto opatrení sa stretávajú s „potleskom“ a všeobecnou podporou.

Istý diskomfort, hoci nie nesúhlas, naznačili niektorí hneď pri prvom menovanom slovenskom príspevku ku klíme, ktorým je nedávno zavedené zálohovanie obalov od nápojov.

Zálohovanie plastových fľaš a plechoviek

Rozporuplnejšie sú niektoré opatrenia na obmedzenie individuálnej dopravy, (medzi ktoré niektorí zaradili aj zvýšenie cien benzínu a nafty), ale aj podporu elektromobilov.

- *Výstavba cyklochodníkov – v našom okolí to ľudia dosť využívajú na cestu do práce*
- *U nás – v Poprade od septembra bude verejná doprava zadarmo*
- *Zvýšili sa ceny pohonných hmôt – viac ľudí začalo chodiť na bicykli*
- *Sympatická snaha Košického kraja a Sulíka o vodíkovú cestu – mohlo by to byť lepšie ako elektromobilita*
- *Dotácie na kúpu elektroauta*
- *Dotácie na elektromobily*

Ďalšia politika, ktorú účastníci uvádzali ako príspevok Slovenska k spomaleniu klimatickej zmeny, sú dotácie na alternatívne zdroje energií. Táto myšlienka sa stretáva s jednoznačnou podporou. Ale skúsenosť s ťažkou dostupnosťou takejto dotácie nijako neupevňuje dôveru ľudí v to, že štátu skutočne na záchrane planéty záleží.

- *Solárne panely. Veľa sa tým šetrí, všade máte reklamu, že dávajú dotácie*
- *Štát podporuje dotáciami zmenu kúrenia. Ale je z toho fraška ...*
- *Za 10 (iní uvádzajú za 12) minút bolo po celom balíku, bežný človek sa k tomu nedostal.*

Triedenie pevného odpadu sa už považuje za samozrejmosť, (len) jedna respondentka z mesta zaregistrovala aj rozšírenie separovania o bioodpad.

- *Začal sa riešiť bioodpad*

Nikto z respondentov nespomenul, že by niektoré z uvádzaných krokov Slovenska boli iniciované alebo financované Európskou úniou.

ČO BY MALO SLOVENSKO ROBIŤ PRE ZNIŽOVANIE EMISÍ SKLENÍKOVÝCH PLYNOV

Najčastejšie vidia respondenti potrebu dôslednejších krokov v oblastiach:

- legislatívna ochrana prírodných zdrojov: vody, ornej pôdy a lesa (*s protichodnými návrhmi na opatrenia pokiaľ ide o povolenie stavieb na pasienkoch*)
- dôsledná kanalizácia - pre ochranu pôdy a vôd pred znečisťovaním
- rozvoj hromadnej dopravy
- podpora elektromobility (*téma s kontroverzným potenciálom*)
- účinné opatrenia proti veľkým znečisťovateľom – najmä sankcie
- výchova detí od najnižšieho veku

ČO SLOVENSKO ROBI PRE ZNIŽOVANIE EMISÍ SKLENÍKOVÝCH PLYNOV

- zálohovanie fliaš a plechoviek
- lokálna podpora hromadnej dopravy – Poprad
- podpora cyklodopravy: budovanie cyklotrás
- obmedzenie individuálnej automobilovej dopravy jej znevýhodnením (ceny benzínu a nafty)
- podpora pri kúpe elektromobilu
- podpora vodíkovej alternatívy pre automobily
- podpora alternatívnych zdrojov pre domácnosti - najviac známa vďaka rýchlemu vyčerpaniu
- nové pravidlá pre bioodpad

Keď účastníci hovorili o aktivitách Slovenska, nikto nespomenul kontext s Európskou úniou – ani čo sa týka iniciovania opatrení, ani pokiaľ ide o ich financovanie.

IV. KONKRÉTNE CIELE A ZÁVÄZKY SLOVENSKA

O konkrétnom znení oficiálnych cieľov Slovenska v ochrane klímy, ba ani o ich existencii, sa vo verejnosti prakticky nič nevie. Pri otvorení tejto témy sa však viacerým vynorila súvislosť s politikou EÚ. Registrujú, že Únia nejaký konkrétny plán zverejnila.

Predpokladajú, že ak má Slovensko nejaké oficiálne deklarované záväzky, sú to záväzky voči Európskej únii, v záujme naplnenia spoločných cieľov.

Ojedinele pomenovali respondenti aj nejaké konkrétne úlohy, či už špecificky regionálne, alebo spoločné pre všetkých:

- *Zatvorenie uhoľných baní: ale my sme zatvorili, a Poliaci ťažia – o tom to je!*
- *Ešte zákaz spaľovacích automobilov*

V. ČO BY SLOVENSKO MUSELO ZAČAŤ ROBIŤ, KEBY CHCELO ÚPLNE DÔSLEDNE CHRÁNIŤ KLÍMU

Opatrenia, ktoré by podľa respondentov vyjadrovali, že je ochrana klímy jednoznačnou prioritou, sú z rovnakých oblastí, ako tie, ktoré by sa podľa nich mali prijať. Sú však konkrétnejšia a tvrdšia. Napriek tomu sa o nich respondenti nevyjadrovali tak, ako by mali byť len teoretickou alternatívou. Ich vyjadrenia skôr napovedali, že si vedia za určitých okolností predstaviť väčšinu z nich aj v praxi – pokiaľ by videli alternatívne riešenia, či kompenzáciu zvýšených nákladov.

Najviac návrhov sa týkalo striktných opatrení v doprave:

- *Zákaz áut*
- *Podpora hromadnej dopravy*
- *Obmedziť automobilovú dopravu: zakázať chodiť jednému c aute*
- *Zakázať vjazd áut do miest (centier)*
- *Obmedziť dni - niektoré dni bez áut*
- *Striedavo párne a nepárne značky*

Potrebu uchovať a rozširovať lesné plochy namiesto ich devastácie nekontrolovanými výrubmi už zdôraznili respondenti medzi „bežnými“ či skôr „urgentnými“ opatreniami. Zrejme preto sa pri tejto téme príliš neakcentovala.

Pri zvažovaní róznych krokov na dôraznú ochranu klímy si ľudia začínajú uvedomovať, že by mali do nich zahrnúť aj **vlastnú spotrebu**, napríklad:

- *Prestať jesť mäso*

Téma negatívnych vplyvov pestovania hovädzieho dobytku sa spontánne v diskusiách vynorila len dvakrát, bez toho, že by mali o nej respondenti viac informácií. Podľa niekoho je to pre klímu škodlivý proces nezávisle od formy chovu, podľa iného je zasa škodlivá iba vysoká koncentrácia vo veľkochovoch.

Dôsledná kontrola emisií a odpadov – sankcie za znečisťovanie pre veľkých aj malých

- *Zvýšená kontrola podnikov a závodov: tých, ktoré vypúšťajú emisie do vzduchu a odpady do vody*
- *Dobudovať kanalizáciu v obciach*
- *Aby si každý nekúril čím ho napadne*

Legislatívne opatrenia

- *Uzákoniť – politici by mali prijať nové zákony, aby ľudia nekonali proti*
- *Zákony v stavebníctve: používať recyklovateľné materiály, zelené strechy kvôli zadržiavaniu vody v mestách: zmýšľanie ľudí sa nezmení, musí to byť uzákonené*

O možnosti či potrebe legislatívnych opatrení v oblasti stavebníctva sa zmieňovali respondenti aj v rôznych iných súvislostiach. Mnohí, najmä v západnej časti Slovenska s nevôľou sledujú zábery ornej pôdy na výstavbu logistických centier. Navrhujú jednak túto prax už skončiť, a tiež zaviazat' majiteľov týchto stavieb k náhrade environmentálnych škôd buď využitím striech na slnečné kolektory, alebo ich zazelenením, či inými vodu zadržujúcimi riešeniami.

Aj na nové stavby v mestách odporúčali niektorí prijať prísnejšie požiadavky, najmä zelené strechy.

Respondenti očakávajú, že by takáto legislatíva by na druhej strane mali byť vyvážená kompenzáciami pre tých, ktorých postihne. Nejde vždy len o finančné kompenzácie, ale o spôsob, ako nahradiť zakázanú alternatívu iným riešením :

- *Keď dám zákon – musím to nejako aj zohľadniť, dať nejakú podporu*
- *Teoreticky môžu aj dnes zakázať poslanci VZN vjazd do mesta autami, ale čo potom tí ľudia?*
- *A zelené strechy? Aby to nespôsovalo len problémy.*

Osveta

- *Zmeniť zmýšľanie: prírodu musím chrániť lebo..., ak nie, tak nastane to a to.....*

Iné navrhované kroky:

Podpora obnoviteľných zdrojov

Zrušenie jednorazových plastových obalov

VI. EURÓPSKA ZELENÁ DOHODA – INFORMÁCIE A VNÍMANIE

Dokument či politiku pod takýmto názvom respondenti nepoznali. Niektorým to znelo povedome – tí však poznali pojem Európska klimatická dohoda, alebo (skôr) Green Deal.

Jedna skupina respondentov do tohto pojmu projektovala svoje informácie o pro-klimatickej politike EÚ s tým, že hovorili o cieľoch znížiť emisie na konkrétnu úroveň ku konkrétnemu dátumu. Ojedinele to formulovali aj s použitím pojmu uhlíková neutralita. Ako cieľový horizont sa vynárajú z podvedomia dva dátumy: rok 2030, a častejšie rok 2050.

- *Dohoda EÚ o postupe pri ochrane životného prostredia*
- *Neviem do ktorého roku by sa mali znížiť tie emisie*
- *Celá EÚ má za cieľ byť do roku 2050 uhlíkovo neutrálna*
- *Mali by sa postupne vyhodnocovať dopady*

Niektorí mali trochu vágnejšiu predstavu, ale išli v úvahách podobným smerom:

- *Obmedzenie emisií*
- *Znižovanie emisií skleníkových plynov*
- *Zvýšenie separovania odpadu*
- *Prísnejšie pokuty*
- *Zníženie cestovných lodí*

Skupina menej zasiahnutá informáciami o európskych politikách interpretovala tento pojem najmä na základe asociácie s prívlastkom „zelená“. To ich viedlo k predstave dohody o výsadbe a ochrane zelene na území EÚ.

- *Výsadba zelene pri výstavbe*
- *Sadenie lesov*

V každom prípade mal pojem Európska zelená dohoda v skupinových diskusiách prevažne pozitívnu alebo neutrálnu konotáciu,:

- *Príjemná dohoda*
- *Nejaká pomoc Európy pre európske štáty*
- *Niečo z Európskej únie*
- *Nejaké normy zo strany EÚ*

Iba ojedinele za ním „vetrili“ samoučelnú európsku byrokráciu:

- *Že sa tam nudia a niečo vymysleli*

Kritika priveľkej rýchlosti EÚ napríklad pokiaľ ide o zákaz spaľovacích motorov, ktorú bolo občas počuť v predchádzajúcich častiach diskusií sa pri téme Zelenej dohody nevyskytla. Zrejme to „kritici“ nedávali do súvislosti.

VII. UHLÍKOVÁ NEUTRALITA

Pre veľkú väčšinu bol tento pojem na prvé počutie neznámy. Pripomínal im omnoho známejší pojem „uhlíková stopa“, preto ich dávali do súvislosti.

Iní si spomenuli, že tento pojem zachytili v súvislosti s cieľmi EÚ:

- *EÚ sa dohodla, že ju chce dosiahnuť*
- *Myslím, že je to rok 2050*
- *Každá krajina sa zaviazala, čo s tým chce urobiť, tak im držíme palce*

Väčšina si z týchto súvislostí odvodila, že ide zrejme o znižovanie emisií skleníkových plynov, prípadne o nejaký balans či rovnováhu.

Traja respondenti vedeli sformulovať, že ide o rovnováhu medzi vyrobenými CO₂ a tým, ktorý dokáže príroda absorbovať . Bol medzi nimi najmladší aj najstarší účastník.

Viacerí však pri tomto pojme „tápali“:

- *Niečo ohľadom jadrovej energie*
- *Netuším*
- *Nie je to uhlíková stopa?*

KONKRÉTNE CIELE A ZÁVÄZKY SLOVENSKA

Pri tejto téme respondenti nemali konkrétne informácie, vychádzali iba z úvah a predpokladov. Tie ich viedli k záveru že záväzky a ciele SR súvisia so zverejnenými cieľmi Európskej únie.

O názve či obsahu dokumentu EÚ nič podrobnejšie nevedeli uviesť.

Pokiaľ ide o konkrétne povinnosti SR vyžadované zo strany EÚ, zazneli 2 okruhy:

- zatvorenie uhoľných baní (s poukázaním na Poľsko)
- zákaz spaľovacích motorov (bez bližšej predstavy)

ČO BY SLOVENSKO MUSELO ZAČAŤ ROBIŤ, KEBY CHCELO ÚPLNE DÔSLEDNE CHRÁNIŤ KLÍMU

- Striktné opatrenia v doprave: zákazy vjazdov, vyhradené dni...
- Obmedzenie osobnej spotreby vrátane konzumácie mäsa
- Zásadné zvýšenie sankcií
- Nová legislatíva najmä v oblasti stavebníctva na dôsledné zadržiavanie vody; ale aj vymožitelnosť schválnej legislatívy
- Osveta
- Podpora obnoviteľných zdrojov
- Zákaz jednorazových plastov

EURÓPSKA ZELENÁ DOHODA – INFORMÁCIE A VNÍMANIE

- Názov EURÓPSKA ZELENÁ DOHODA bola pre účastníkov nový pojem - až na ojedinelú výnimku
- Niektorí ho poznali ako Green Deal – tí vedeli viac aj o jeho cieľoch, zaznel aj pojem uhlíková neutralita
- Väčšina priradzovala obsah k názvu na základe pocitu. Z toho často vyplynula predstava o zazeleňovaní Európy
- Pre veľkú väčšinu boli asociácie príjemné, naviazané tak na pojem "zelená" ako symbol ochrany prírody, ako na pojem „dohoda“ ako signál dobrej vôle a spolupráce.

UHLÍKOVÁ NEUTRALITA

- S výnimkou troch účastníkov išlo pre ľudí v skupinách o celkom nový pojem
- Bežne poznajú pojem „uhlíková stopa“
- Niektorí vyslovili predpoklad, že by malo ísť o nejaký balans - vyrovnanú bilanciu
- Väčšinou iba „tápali“.

Samozrejme narábanie s pojmami, ktoré sú väčšine verejnosti neznáme, znižuje záujem o komunikovaný obsah. Navyše takýto „newspeak“ odcudzuje aj prezidenta od publika.

VIII. ALTERNATÍVNE ZDROJE ENERGIÍ

Podpora využívania energie z obnoviteľných zdrojov

O tom, že má štát podporovať energiu z obnoviteľných zdrojov nebolo treba viesť diskusiu. Odpoveď bola pre všetkých pomerne jednoznačná.

- *Určite áno*
- *Aj prezidentka na konferencii v Glasgowe to spomínala: nielen to ľuďom prikázať, ale im dať aj kompenzácie*
- *Hlavne fotovoltaika*

Príspevky smerovali skôr k tomu, že by podpora mala byť dostupnejšia a vo väčšom rozsahu.

- *Určite viac ako teraz, keď za 10 minút bolo po peniazoch pre celé Slovensko*

Podpora využívania zemného plynu

Úvahy o pozitívach a negatívach zemného plynu boli iba okrajovo ovplyvnené vojnou na Ukrajine a medzinárodnou politickou situáciou. Faktor závislosti od Ruska bol pomenovaný len v niektorých skupinách, ale nevyvolal diskusiu.

Neschopnosť pokryť spotrebu z vlastných zdrojov bola vnímaná ako slabá stránka tohto média, ale rovnako vo vzťahu k Rusku, ako aj k iným dodávateľom. Jeden respondent vyslovil presvedčenie, že je infraštruktúra pre zemný plyn umelo budovaná a udržiavaná na úkor iných, obnoviteľných zdrojov – v záujme tých krajín ktoré majú na svojom území ložiská zemného plynu – či je to Rusko alebo napr. Nórsko.

Polemický moment zaznel pri hodnotení dovozu amerického plynu, ktorého uhlíková stopa podľa respondenta prevyšuje aj odmietnuté zdroje ako je uhlie.

Väčšina diskusie a však týkala praktickej stránky používania zemného plynu.

Argumenty za podporu využívania zemného plynu

- *Kvôli infraštruktúre – nie je možné zo dňa na deň to zmeniť*
- *Varenie na plyne je lacnejšie ako na elektrine*
- *Keď vypadne elektrina, mám ešte plyn*
- *Plyn je oveľa výhrevnejší ako elektrina*

Nevýhody zemného plynu

- *Elektrinu si vieme vyrobiť, vieme byť sebestačný, ten plyn musíme od niekoho získať*
- *Viem, že priemysel to potrebuje ale keby bola možnosť, tak radšej iné*
- *Plyn nie je obnoviteľný zdroj*
- *Je to umelo udržiavaná technológia*
- *Drahá prípojka*
- *Je výbušný, občas spôsobí katastrofy*
- *Ešte som nevidel vybuchnúť elektrický sporák*

Nikto nevystupoval za radikálne odmietnutie zemného plynu. Tí, ktorí vidia jeho slabé stránky, sú skôr za prechod na iné technológie – ale postupne rozložený v dlhšom čase.

Podpora atómovej energie a budovania nových reaktorov

V skupinách bola evidentná vysoká miera konsenzu v tom, že kým nie je iná alternatíva s podobnými benefitmi a s menšími rizikami, je treba udržiavať existujúce kapacity a dobudovať rozostavané.

V prospech dobudovania Mochoviec hovorí pomerne rozšírené vedomie sebestačnosti v dodávkach elektrickej energia a možnosť jej exportu. Za budovanie iných kapacít nad rámec tých, ktoré sa ukončujú, sa nevyslovil nikto.

Verejnosť je dobre informovaná o prednostiach jadrovej energie.

Môže nám priniesť sebestačnosť a nezávislosť

- *Je to najčistejšia energia*
- *Z jadra sa vie zabezpečiť veľká časť územia*

Na jej riziká sú názory omnoho rozmanitejšie.

- *Ale čo s vyhoreným palivom?*
- *Môže byť problém s dovozom paliva*
- *Je to dobré ale do mierových časov. A ako vidíme, tie nie sú večné*

Obavy z bezpečnosti deklarovali výlučne ženy. Argumentovali Černobyľom - väčšinou na základe televízneho seriálu, menej z vlastnej skúsenosti. Muži dôverujú jadrovej technológii viac. Černobyľ vysvetľujú ľudským faktorom. Hovorili aj o rôznej úrovni bezpečnosti napr. Rumunských a Švédskych atómových elektrární...

V celkovom resumé sa iba jedna účastníčka vyjadrila za odstavenie slovenských jadrových elektrární aj bez náhrady. Ostatní to vidia ako dlhodobý proces, pri paralelnom hľadaní rovnako efektívnych, čistých a bezpečnejších alternatív

- *Keď je adekvátna náhrada, tak nech sa odstavia*
- *Nech je na streche fotovoltaika*
- *Klady prevažujú*

IX. ELEKTROMOBILITA

Z priebehu skupinových diskusií je zrejmé, že elektromobilita je predmetom intenzívnej pozornosti a záujmu verejnosti.

Aktuálne prináša verejný diskurz zjavne mnoho informácií o negatívach a rizikách elektromobilov. Je to určite dané množiacimi sa skúsenosťami a možnosťami hodnotení v čase. Na druhej strane „chytľavosť“ tohto typu informácií je posilnená aj tým, že zapadajú do rámca kritiky EÚ za uskorený zákaz spaľovacích motorov.

Argumentov v prospech elektromobilov v ich súčasnej podobe a cene zaznelo len veľmi málo. Priznáva sa im funkcia čistej alternatívy pre životné prostredie miest, a na základe skúseností s hybridmi aj úspornosť pokiaľ ide o spotrebu energie ako takej. Nikto neuvádzal napríklad nezávislosť na dovoze ropy.

- *Dokážeme týmto smerom ochrániť životné prostredie*
- *Mám hybrid – vidím úsporu aj pre peňaženku*

Na strane negatív sú najzávažnejšie tie, ktoré hovoria o porovnaní uhlíkovej stopy – najmä ak sa vezme do úvahy aj cena.

- *Počul som rôzne názory. Že to nie je omoc ekologickejšie*
- *Vysvetlil mi jeden človek, že to nie je o nič lepšie*
- *Je to ťažkopádnejšia doprava, tá elektrina sa tiež musí z niečoho vyrobiť, a na výrobu toho elektromobilu treba veľa surovín*
- *Pre spotrebiteľa je to cena veľmi vysoká*
- *A čo potom s tými batériami?*
- *Vidím to na skútri, koľko stojí nová batéria*

Ale častejšie uvádzali respondenti otázky bezpečnosti, zrejme aktuálne tematizované najmä na sociálnych sieťach.

- *Vo Francúzsku nevedeli týždeň zhasiť horiace elektrické auto*
- *Treba to dať do špeciálneho bazéna*
- *Keď sa pokazí jedna súčiastka, človek môže v aute uviaznuť – všetko je na elektrinu. Jednému sa to stalo v Česku v tuneli*

Úvahy, či skôr otázky starších respondentov mali praktický a vecný charakter:

- *Ak všetky spaľovacie autá budú elektrické – kde vezmeme toľko elektriny?*
- *Treba na to infraštruktúru: ak to nebude všade na lampách v mestách, je to nanič.*

Ľudia nie sú k elektrickým autám a priori odmietaví, ale ich dnešná podoba prestáva byť po skúsenostiach atraktívna. Optimálne by ich chceli vidieť ako jednu z alternatív, možno na prechodný čas, kým nepríde lepšia (vodíková):

- *Je to ako keby nedomyslené*
- *Je to v plienkach, ani dojazd nie je ako by mal byť*
- *V zime batérie nefungujú, malo by sa to používať ako dočasná alternatíva, ale postupne by sa malo prechádzať na vodíkový pohon.*

Preto sa väčšina zhodla na tom, že ak má štát podporovať elektromobily, tak v oblasti ich vývoja, prípadne dotovať takou čiastkou, ktorá vyrovná cenu s bežne dostupným autom

- *Ak podporovať, tak vývoj, aby bolo bezpečnejšie*
- *Podpora pri kúpe by mala byť - z obyčajných platov to nedáme*

Fokusové skupiny vo východoslovenských regiónoch boli podpore elektromobility výrazne viac naklonené než skupiny zo západného a stredného Slovenska. Pri kvalitatívnom prieskume nemožno z toho vyvodzovať zovšeobecňujúce závery, ale môže ísť o signál

ALTERNATÍVNE ZDROJE ENERGÍÍ

Podpora využívania energie z obnoviteľných zdrojov

Nikto z účastníkov nespochybňuje ani zmyslupnosť budovania takejto infraštruktúry, ani podporu domácností na jej využívanie. Naopak, hlavná výhrada je nedostupnosť tejto podpory.

Podpora využívania zemného plynu

Debata bola mimoriadne málo zaťažená aktuálnou medzinárodnou situáciou. V čase diskusií ešte nebol zatvorenia „kohútikov“ taká živá, ale cieľ nezávislosti od dodávok z Ruska bol komunikovaný už niekoľko mesiacov. Napriek tomu považuje väčšina zemný plyn za finančne výhodný.

Nevýhody vidia v:

- nesebestačnosti a potrebe dovozu – odkiaľkoľvek
- neekologickom spracovaní a dovoze LPG z USA tom, že nejde o obnoviteľný zdroj
- nákladoch na prípojku
- riziku výbuchu

O rastúcich cenách, či hrozbe nedostatku a regulácie spotreby nepadla ani zmienka.

Podpora atómovej energie a budovania nových reaktorov

V úplnej zhode deklarovali respondenti podporu dobudovaniu rozostavaných kapacít s tým, že ďalšie už by sa podporovať nemali. Ako trvalú nevýhodu vidia otázku ukladania vyhoreného paliva

V debate o jadrovej energii sa vojna na Ukrajine premietla viac, než v debate o zemnom plyne. Podľa účastníkov pribudli riziká:

- Nemožnosť dovozu paliva
- Ohroziteľnosť vojenským útokom

Napriek tomu konštatujú, že výhody prevažujú.

ELEKTROMOBILITA

V diskusiách venovali účastníci omnoho viac priestoru nedostatkom než prednostiam elektromobility. K takémuto nastaveniu prispieva implicitný odpor voči blížiacemu sa zákazu spaľovacích motorov a potreba poukázať na kontroverznosť tohto cieľa, spolu s veľkým množstvom informácií na podporu odmietavých argumentov. Kľúčové výhrady sa dajú zhrnúť do pojmov:

- uhlíková stopa
- infraštruktúra
- pokrytectvo

V čase krátko pred konaním prieskumu sa na základe viacerých nehôd otvorila aj otázka bezpečnosti plne elektronických áut.

Viacerí sú skôr za podporu „vodíkovej alternatívy“ .

Elektromobilitu ako novú etapu automobilizmu a priori ľudia neodmietajú. Priestor na finančnú podporu však vidia skôr v oblasti vývoja, než podpore nákupu elektroáut.

X. KDE VZIAŤ ZDROJE NA „ZELENÉ“ INVESTÍCIE DO TRANSFORMÁCIE EKONOMIKY

Diskusie na tému možných zdrojov financovania prechodu na zelenú ekonomiku ukázali, že za posledné roky sa mimoriadne zvýšila základná uvedomelosť rôznych sociálnych skupín, pokiaľ ide o fungovanie peňazí v ekonomike, najmä vo vzťahu k podnikateľskej sfére. Ak by bol pojem finančná gramotnosť príliš odvážny, určite sa dá hovoriť o väčšej finančnej triezvosti. Naopak, pokiaľ ide o financovanie zo zdrojov štátu, vracia sa „podprahovo“ dojem, že sú bezodné, alebo aspoň že s nimi tak možno narábať.

Respondenti boli často schopní svoje intuitívne odpovede vyhodnotiť, a nájsť ich prípadné slabiny či konzekvencie.

Medzi tými, kto majú zaplatiť investície do zmeny, boli na prvých miestach uvádzané **Európska únia**, štát a veľké firmy, ktoré znečisťujú prostredie. Zaznel aj názor, že na to tak veľa peňazí zasa netreba.

- *Európska únia*
- *Štát*
- *Všetci, čo majú peniaze*
- *Tí, čo majú najviac*
- *Tí, ktorí znečisťujú*

S otázkou, odkiaľ má vziať peniaze Európska únia, boli respondenti vysporiadaní najľahšie:

- *Má ich dosť od členských štátov*
- *Má si znížiť platy (v minulosti bežný, dnes ojedinelý výrok)*

Štát má na prvé počutie rôzne možnosti:

- *Keby to bola priorita, niekde na to zoberie*
- *Budaj rieši Národné parky. Nezachytil som, že by buchol po stole a vymáhal peniaze na ochranu klímy*
- *Ministerstvo životného prostredia: nech sa pozrú 50 km na Západ, ako sa to dá. Keď na tom naozaj záleží, peniaze a nájdu*
- *Má vyberať pokuty od tých, ktorí znečisťujú*
- *Aby prispievali firmy*
- *Menej plytváť: nezateplené budovy štátnej správy, nevymenené okná...*
- *Peniaze v štáte vždy boli, sú a nebudú – treba ich správne využiť. Pri dnešnom obsadení najvyšších miest „odborníkmi“ som nepočul žiadny rozumný názor*

Pri úvahách o firmách je prvá odpoveď, že by mali samozrejme platiť zo zisku.

Pokiaľ ide o aktuálnu finančnú zainteresovanosť firiem, ľudia majú spravidla základnú informáciu, že existuje niečo ako emisné kvóty a trh s povolenkami. Nevedia však nič bližšie, napríklad komu idú uhradené prostriedky.

Niektorí navrhovali, že by mali **firmy povinne zlepšovať svoju uhlíkovú bilanciu investíciami**, a tak sa podieľať na transformácii ekonomiky.

Pri ďalších úvahách o potenciálnych „platiteľoch“ sa vo viacerých skupinách postupne objavila myšlienka na cyklus zvýšených nákladov, ktorý končí pri konečnom spotrebiteľovi:

- *V konečnom dôsledku? Zaplatíme to my.*

V jednej zo skupín prebehla úvaha komplexne, v iných aspoň útržkovito, ale s podobným výsledkom:

- *V prípade štátu sú to buď naše dane, alebo v prípade pôžičky dane našich detí, a v prípade nových peňazí to zaplatíme v cenách pri inflácii.*
- *Firmy si nižšie zisky v prípade vyšších daní premietnu do cien.*

V prípade investícií do environmentálne priaznivejších riešení platí to isté:

- *Ekologické produkty sú vždy drahšie*

Pri Európskej únii je vzťah medzi peniazmi občanov a vynaloženým prostriedkami relatívne najvoľnejší. Jednak jej priamo neplatíme, jednak sa stále spoliehame, že dostávame viac ako prispievame. Európska únia teda ostáva na konci ako najpravdepodobnejší a najperspektívnejší zdroj financovania transformácie našej ekonomiky do „zelenej“ podoby.

V rámci diskusií sa však predsa objavil aj iný možný spôsob financovania zmeny: investície do nových technológií by mali byť dostatočne výnosné na to, aby boli pre investorov zaujímavé.

XI. KTO ALEBO ČO NAJVIAC SPÔSOBUJE ZMENU KLÍMY

Na tieto otázky zapovedali respondenti spontánne v predchádzajúcej diskusii. V tejto časti nikto nepopieral dominantnú rolu človeka. Najčastejšie faktory uvádzané v diskusiách boli:

- *Fosílna palivá*
- *Veľké fabriky*
- *Ľudský konzum*
- *Ázijské a iné rozvojové krajiny. - Tam je to masaker*

XII. KTO MÔŽE DOPLATIŤ NA OCHRANU KLÍMY

Respondenti nachádzali odpoveď na takúto otázku pomerne ťažko. Napokon uvádzali najmä, že to môžu byť najmä firmy, ktoré museli pre nedostatočné zdroje na potrebné zelené investície zatvoriť výrobu, a najmä ich zamestnanci.

Väčšinou sa skupiny dopracovali k príkladu hnedouholných baní či elektrárne na Hornej Nitre (Nováky – Handlová). Zistili sme však, že nikto z nich nikdy nepočul o žiadnej aktivite či projekte, ktorý ľuďom postihnutým prepúšťaním kompenzuje ich straty a regiónu pomáha nájsť nové príležitosti. Vie sa len o tom, že v baniach pestujú paradajky či chovajú pstruhy, čo nepôsobí ako adekvátna náhrada pre tisíce nezamestnaných. Na Slovensku sa tak v tomto kontexte vytvára pocit nespravodlivosti a neschopnosti nasledovať príklad iných krajín:

- *Pozatvárali sa bane aj v iných krajinách a dokázali z toho urobiť atrakcie, ľudia žijú ďalej, preorientovali sa na iné veci*

KDE VZIAŤ ZDROJE NA „ZELENÉ“ INVESTÍCIE DO TRANSFORMÁCIE EKONOMIKY

Európska únia

- Je na začiatku aj na konci úvah
- Ľudia vychádzajú z toho, že stále viac dostávame ako platíme, takže sa to najmenej prejaví na našich peňaženkách
- Objavujú sa aj úvahy, že by to zaplatilo zníženie plátov poslancov a úradníkov.

Štát

Triezve finančné uvažovanie viedlo donedávna bežného človeka k tomu, aby vnímal financie vynaložené štátom ako „moje dane“. Politika ministerstva financií však túto paradigmu spochybnila. Znova sa vracia iracionálny pocit, že štát má toľko peňazí, koľko treba, a ide len o to či ich chce alebo nechce dať: *„Keby to bola priorita, niekde na to zoberie“*

Niektorí odporúčajú menej plytvať, iní zobrať bohatým.

Firmy pod tlakom pravidiel

- Formou sankcií – pokút od znečisťovateľov
- Formou „vynútených“ investícií

Požiadavku získať prostriedky tlakom na zníženie ziskov firiem viacerí diskutujúci rýchlo prehodnotili s tým, že to tak či tak v konečnom dôsledku zaplatí spotrebiteľ.

Firmy/štát /EÚ - ako investori

Ku koncu niektorých diskusií sa vynorila konštrukcia, že optimálne a aj reálne sú také investície, ktoré sa investorom vrátia – teda nové technológie, ktoré sú zároveň šetrné k prostrediu, ale aj efektívne.

KTO MÔŽE DOPLATIŤ NA OCHRANU KLÍMY

- Obete opatrení na ochranu klímy si respondenti nevedeli spontánne predstaviť. Po zvážení a miernej podpore hovorili o zamestnancoch firiem, ktoré musia skončiť pre nesplnenie enviro kritérií.
- Na jednej strane sa v predchádzajúcich bodoch striktno dožadovali sankcionovania takýchto firiem a ich zatvorenia. Na druhej strane, ak sa dopracovali k príkladu Hornej Nitry, mali pocit nespravodlivosti a ťažkej ujmy .
- Ukázalo sa, že nikde, ani v dotknutom Trenčianskom kraji, nemajú ľudia absolútne žiadne informácie o kompenzačných programoch EÚ na revitalizáciu tohto regiónu.

XIII. ČO SÚ BEŽNÍ ĽUDIA OCHOTNÍ OSOBNĚ UROBIŤ PRE OCHRANU KLÍMY

Otázka „na telo“ ukázala, že medzi váhou skutkov, ktoré sú respondenti ochotní priniesť na oltár zastavenia zmeny klímy, je veľmi široké rozpätie. Predovšetkým však ukázala, že každý je ochotný urobiť aspoň niečo, prípadne pokračovať v tom, čo pre túto vec robí.

Ďalší zaujímavý poznatok je, že osobná angažovanosť, ani kreativita pokiaľ ide o vlastné aktivity, vôbec nesúvisí s vekom, s pohlavím, ani inými charakteristikami respondentov. Rozdiel je možno v tom, že ľudia žijúci na vidieku majú očividne viac príležitostí.

Do tretice možno povedať, že sa medzi respondentmi vygeneroval veľmi pestrý súbor rôznych klímu šetriacich aktivít.

Minimum, ktoré podľa vlastnej deklarácie považujú všetci respondenti za samozrejmosť, je **separovanie** (triedenie, separácia, recyklácia) **odpadu**.

Viacerí sa sťažujú, že v ich okolí ľudom chýba osвета, ako triediť odpad správne. Dobrú prácu tu síce často robia školy, ktoré vzdelávajú rodičov prostredníctvom detí, ale dospelí, ktorí takého „konzultanta“ nemajú, robia často chyby.

- *Deti vedia viac ako rodičia, vedia ich usmerniť*

Na zbytočné odpady si niektorí dávajú pozor aj pri výbere tovaru podľa obalu.

- *V práci sne prestali chodiť tam, kde nám obed dávali do plastov*

Ďalšie najčastejšie správanie popri rozumnom nakladaní s odpadom je **voľba alternatívnych možností dopravy**.

- *Nechodím autom ani MHD, ale chodím pešo*
- *Trojkoľosový elektrický skúter: vybavím všetko, čo sa dá vybaviť do 25 km. Chodíme s manželom takto chodíme do mesta (dôchodcovia)*
- *Cestujem verejnou dopravou, triedim odpad, zálohujem fľaše*

Proti požívaniu verejnej dopravy hovorí zlá skúsenosť, niekedy možno iba zafixovaný stereotyp, ktorý nemusí už zodpovedať realite:

- *Aj by som cestoval verejnou dopravou, keby som po návšteve WC vlaku nemal ešte 3 noci zlé sny...*

Jazdenie na bicykli ako forma dopravy je častejšie v rovine plánu či záväzku než reality, ale hlásia sa k nemu mnohí mladí muži.

Pre viaceré, aj staršie respondentky je prirodzené **nemnožiť plastové obaly** tým, že nosia svoje nákupné tašky. Mladá respondentka zasa aspoň niekedy nakupuje v bezobalovom obchode a uvažuje, že to bude robiť častejšie.

Dôchodkyňa žijúca na vidieku **zadržíava dažďovú vodu**. O túto formu by mali záujem aj viacerí, najmä pokiaľ by bola podporovaná štátom (ako je to podľa iného respondenta v ČR) a dostupnými technológiami – napríklad práčkou na technickú vodu.

Senior **vysadil** pre budúcnosť planéty na zdedenom pozemku **les**.

Mladé ženy sa pod vplyvom príkladov, ale aj po skúsenosti pandémie, rozhodli zásadne **obmedziť šatník** a najmä nové nákupy. Jedna sa pri nich chce orientovať výlučne na slow fashion. Inšpiruje sa koncepciou minimalizmu, hoci priznáva nedôslednosť.

V skupinách boli aj ľudia, pripravení priložiť ruku k dielu **dobrovoľníckymi aktivitami**. Mladá študentka je na to zvyknutá zo strednej školy, s ktorou chodili na týždeň v roku sadiť stromčeky. Muž po tridsiatke vidí svoje poslanie v dobrovoľníctve v oblasti osvetly a vzdelávania.

Viacerí z vidieka veľmi pozitívne vnímajú **aktivity obcí**, pri ktorých sa vyčistí časť lesa či potoka – oceňujú, že okrem zásluhnej činnosti majú aj komunitný rozmer.

XIV. OPATRENIA V OBLASTI BÝVANIA

Zatepľovanie

V otázke zatepľovania už na Slovensku nie je veľa priestoru – väčšina ľudí zo skupín žije v rodinných či bytových domoch, ktoré už zateplené sú.

Jednoznačne to hodnotia ako pozitívne opatrenie s veľmi citelným prínosom pre domáci rozpočet.

Zateplenie v niektorých mestských domoch podľa skúseností respondenta bránia relatívne vysoké náklady – ak ide o dom s malým množstvom bytových jednotiek s obyvateľmi v dôchodkovom veku. Napriek výhodnej dotácii by to pre nich predstavovalo mesačne 100 € do fondu údržby, čo si mnohí objektívne nevedia dovoliť.

Pre respondentku z rodinného domu je dôvodom na odmietnutie zateplenia fakt, že ich dom má

- *hrubé tehlové múry*

Zároveň vychádza z informácie, že

- *zateplenie ohrozuje vtáky a netopiere.*

Bariérou je pre majiteľov rodinných domov aj rastúca cena

- *Pokiaľ budú ceny za práce ako sú, človek za to nič nedostane a štát mu ani nepoďakuje, tak som k tomu skeptický*

Za negatívne z hľadiska zmeny klímy považujú niektorí respondenti to, že sa väčšinou zatepluje plastovými materiálmi.

Fotovoltaické panely

Princíp fotovoltaiky je vítaný – nikto nemal kritický postoj ani k samotnej forme panelov.

Bariéry sú vstupné náklady, a aj potom nedoriešené nakladanie s nespotrebovanou energiou. Riešenie formou akumulácie navyšuje vstupnú investíciu. Situáciu by značne zlepšila flexibilita energetických spoločností pri odoberaní elektriny a následnom zvýhodnení dodávateľov napr. v nočných hodinách.

Za ideálne považujú skúsenejší stavebníci a stavebničky spomedzi respondentov kombinovať panely s tepelným čerpadlom.

- *Bežný občan nemá šancu sa k tej dotácii dostať*
- *Veľmi vysoké vstupné náklady*
- *Mám prípravu na fotovoltaiku, ale mne sa to nevyplatí – som sama. Návratnosť je 15 rokov. Musela by som investovať do batérie, tá je drahá.*
- *Moja dcéra si chce dať solárne panely – vyzerá to tak, že to bude výhodné.*
- *V Spišskom Bystrom som videla ulicu, kde boli nové domy a na tých všetkých domoch boli solárne panely: Slnecná udica“ – bola som veľmi milo prekvapená.*

Optimálne vykurovanie

V nových domoch si respondenti volili medzi tepelným čerpadlom, plynovým kotlom a kúrením na drevo. Našli sa aj kombinácie.

Tepelné čerpadlo by síce uprednostnila väčšina, prekážkou sú však aj tu vstupné náklady.

Inak proti tepelnému čerpadlu s podlahovým kúrením hovorí len ojedinelá skúsenosť respondentky, že taký systém vytopil dom.

- *Každý by si dal tepelné čerpadlo či fotovoltaičné panely, ale tie peniaze sú z ríše snov*
- *Teraz sme dostali dotáciu od štátu na tepelné čerpadlo*

Mnohí však poznajú skôr takých, ktorým sa na dotáciu nepodarilo dosiahnuť.

XV. KTO JE OCHRANCA KLÍMY

Prvé reakcie skôr popisujú typy ľudí a organizácie, menej často zaznievali konkrétne mená (Al Gore, Greta Thunberg)

Predstavy sa rôznia - od špecifického povolania či funkcie typu „klimatický ombudsman“ po všetkých ľudí na svete:

- *Nieko, kto má na starosti klímu – v štáte by nieko taký mal byť*
- *Je to team, čo monitoruje napr. ovzdušie, výfukové plyny – majú to vo svojej náplni*
- *Je to poslanie*
- *Je to zložka na príslušnom ministerstve – vedia čo majú kontrolovať a dávajú aj nejaké opatrenia – ale u nás to nefunguje*
- *Nezisková organizácia, ktoré upozorňuje predstaviteľov štátu, ako je príroda zdevastovaná*
- *Ide to jednak zhora, ako konferencia v Glasgowe, ale aj zdola – ale tým má pocit, že sa u nás nedarí – veľakrát píšu petície, sťažnosti, ale nepresadia čo chcú*
- *Môže to byť každý jeden človek na zemeguli*

Ďalším typom odpovedí je vymenovanie ochranárskych organizácií, na prvom mieste Greenpeace

- *Greenpeace*
- *Vlk*

- *Miestne lokálne združenia*

Organizácie s touto agendou zjavne zápasia o dôveryhodnosť a čelia podozreniu, či je ich snaženie autentické

- *A títo, čo protestujú, takzvaní Zelení – chcela by som vidieť, ako žijú, či sú bez auta, bez telefónu – nech ukážu, ako žiť*

Ak je ochrancom klímy človek - dobrovoľník, respondenti majú väčšinou k takýmto aktivitám vysoký rešpekt. Prinajmenšom ich však akceptujú ako užitočné. Sami však hovoria, že to tak nevníma celá spoločnosť.

- *Na Slovensku ich má veľa ľudí za bláznov.*

Formy, ktoré sú ľuďom na Slovensku sympatické, by nemali narušovať verejný poriadok a vťahovať „rukojemníkov“, ako napríklad pri blokovaní cesty. Takéto aktivity pôsobia samoučelne – upútavajú pozornosť na organizáciu, ale nie na problém.

- *Som absolútne proti tomu, aby blokovali cestnú dopravu, to nič nevyrieši*

Najsympatickejšie sú ľuďom také aktivity, ktoré sú zamerané na prácu s deťmi a mládežou.

- *práca s deťmi v každom veku, venovať sa mladým ľuďom*

O klíme by mali podľa diskutujúcich komunikovať všetci, čo majú prístup k ľuďom a spôsobilosť ovplyvniť ich – pokiaľ však sami žijú spôsobom, ktorý je ku klíme zodpovedný.

Príležitosť osloviť mladých ľudí je jednoznačne na sociálnych sieťach. Pre mladých dospelých je tam zodpovedne sa správajúcich vzorov dosť:

- *Influencerov typu mladých hercov a iných umelcov je veľa.*

Medzeru vidia skôr vo vplyvaní na teenagerov. Preto odporúčajú, aby sa téme venovali a osvojili si ju v životnom štýle aj influenceri zaujímaví pre túto vekovú kategóriu:

- *Keby sa zapojili aj takí, ktorí oslovujú tých najmladších – aj konkrétnymi skutkami*
-

O celoslovenských aktivitách ochrancov vedelo len niekoľko najmladších, ktorí uvádzali iniciatívu Klíma ťa potrebuje. Ostatné spomínané aktivity mali vyslovene miestny charakter.

ČO SÚ BEŽNÍ ĽUDIA OCHOTNÍ OSOBNĚ UROBIŤ PRE OCHRANU KLÍMY

Aj keď sa respondentom spočiatku javila debata na tému klimatickej zmeny ako neprirodená, ukázalo sa, že mnohí uvedomelo robia aktivity na jej spomalenie. Skôr ich však pomenúvajú ako aktivity „na ochranu prírody“. Takéto zarámčovanie problému dáva lepšiu šancu získať pozornosť auditória, ktorému sa téma „zmena klímy“ zdá príliš odborná.

Zachytili sme konkrétne tieto činnosti

- Triedenie odpadu (všetci to robia, ale nie všetci vedia, či správne)
- Voľba alternatívnej formy dopravy (MHD, pešo, bicykel, vlak) – najľahšie sa z toho v praxi uplatňuje chodenie pešo, na ostatné treba infraštruktúru
- Nemnožiť plastové obaly – nosenie vlastnej tašky; nákup v bezobalových obchodoch
- Zadržiavanie vody do nádob na ďalšie použitie (uvítali by finančnú podporu tohto riešenia)
- Výsadba zelene – les na vlastnom pozemku
- Zmena nákupných návykov pri oblečení: obmedziť šatník; preferovať slow fashion
- Dobrovoľníctvo (vysádzanie stromčekov, osвета)
- Účasť na aktivitách samosprávy

think - know - act

actly
think - know - act

Actly s.r.o.

Šulekova 70

811 03 Bratislava

actly.sk